

Vzdělávací balíček

Občankáři a Filosofický ústav Akademie věd České republiky 3

Občankáři

F Filosofický ústav AV ČR
Institute of Philosophy

Představení balíčku:

Naši milí učitelé a učitelky,

otevřeli jste další balíček, který vznikl ve spolupráci s **Filosofickým ústavem Akademie věd České republiky**. Balíček si klade za cíl propojit svět odborníků se školou a poskytnout vám praktické nástroje pro výuku, které kombinují hlubší poznatky s kvalitním pedagogickým zpracováním.

Třetí edice těchto materiálů je výsledkem naší snahy vytvořit srozumitelné a zábavné lekce, které můžete ihned použít ve třídě. Vznikají na základě přednášek předních odborníků, které jsme pro vás zpracovali. Lekce následně prošly odbornou zpětnou vazbou, abyste měli garanci kvality a mohli své žáky zaujmout nejen obsahem, ale třeba i aktuálností. Tentokrát opět saháme napříč různými vzdělávacími oblastmi, takže si každý může najít téma, které nejlépe vyhovuje jeho výuce.

Doufáme, že vám tento balíček přinese mnoho inspirace a že lekce, které obsahuje, přispějí ke zkvalitnění vaší výuky a podpoří vaše žáky v rozvoji kritického myšlení, mediální gramotnosti i odpovědného přístupu k veřejným otázkám.

Tentokrát se cílíme na:

- **BLOK 1: Dr. Juraj Hvorecký: Velké jazykové modely (LLM)**

Přednáška se zaměřuje na dopad LLM na společnost a vzdělávání, přičemž zkoumá jejich vliv na jazykové dovednosti a etiku. Lekce nabízí žákům možnost analyzovat, jak technologie mění naše vnímání jazyka, a pracuje s ukázkami z filmu Blade Runner.

- **BLOK 2: Dr. Jan Balon: Patologie moderní společnosti**

Přednáška se věnuje tématu vzniku zla v kontextu dědičnosti a prostředí. Zaměřuje se na sociální patologie, davové chování a vliv médií. Lekce propojuje literární texty a zlo z pohledu významných myslitelů, jako jsou Fromm, Freud, Zimbardo, Arendtová

- **BLOK 3: Dr. Hana Fořtová: Politická filosofie – Spravedlnost, svoboda, rovnost**

Tato přednáška se zaměřuje na otázky politické svobody a spravedlnosti. Žáci si prostřednictvím lekce uvědomí, jaký vliv mají tyto koncepty na současnou společnost a proč jsou klíčové pro udržení demokracie.

- **BLOK 4: Dr. Alena Sarkissian: Politické divadlo**

Přednáška zkoumá vliv divadla na politiku ve starověkém Řecku a jeho přenos do současného divadelního světa. Lekce zkoumá roli divadla v kritice politiky, což je aktuální i dnes.

Představení balíčku

- **BLOK 5: Doc. Martin Nodl: Město jako odolná společnost**

Přednáška se zaměřuje na historii měst, která čelila krizím, jako jsou povodně, epidemie a ekonomické krize. Lekce ukazuje, jak se městské společnosti vyrovnávaly s těmito výzvami a jak se můžeme inspirovat pro současnost.

- **BLOK 6: Dr. Pavel Arazim: Manželství a společenské normy**

V této přednášce se Dr. Arazim věnuje tomu, jak se v čase mění společenské normy a pravidla, zejména v otázce manželství. Lekce se zaměřuje na filosofické aspekty debaty o manželství pro všechny.

Filosofický ústav Akademie věd ČR:

Cílem přípravy balíčků metodických listů je usnadnit pedagogům občanské výchovy a základů společenských věd zařazování témat, která napomohou kultivaci veřejné debaty, rozvoji kritického myšlení, mediální gramotnosti a demokratické kultury u studentů středních škol. V současné době, kdy je mediální krajina zaplavena informacemi různé kvality a důvěryhodnosti, je na učitele kladen stále větší tlak, aby byli schopni své žáky vybavit schopnostmi odhalovat manipulaci a lež. Metodické listy, připravené na podkladě přednášek odborníků FLÚ AV ČR, jsou vhodným nástrojem, jak podpořit učitele v jejich snaze komunikovat se studenty nová a aktuální témata a přispívat tak k rozvoji společenské odolnosti.

STRATEGIEAV21

Přejeme Vám mnoho plnohodnotných hodin,
Srdečně Vaši Občankáři

Obsah

1. **Dr. Juraj Hvorecký: Co si filosof myslí o velkých jazykových modelech a proč by to mělo zajímat i další lidi.** 5
2. **Dr. Jan Balon: Patologie moderní společnosti. Člověk a zlo: dědičnost nebo prostředí?** 6
3. **Dr. Hana Fořtová: Politická filosofie: spravedlnost, svoboda, rovnost.** 9
4. **Dr. Alena Sarkissian: K počátkům politického divadla.** 10
5. **Doc. Martin Nodl: Město jako odolná společnost**12
6. **Dr. Pavel Arazim: Manželství bylo vždy míněno jenom jako svazek jednoho muže a jedné ženy! Přehlížená dynamika pravidel v rámci veřejné debaty**13
7. **Starší balíčky ve spolupráci s Filozofickým ústavem AVČR**14

Blok 1

Přednáška + lekce

Dr. Juraj Hvorecký: Co si filosof myslí o velkých jazykových modelech a proč by to mělo zajímat i další lidi

PŘEDNÁŠKA

Velké jazykové modely (LLM) v posledním roce vyvolaly značný zájem z mnoha stran: novináři a datoví analytici se bojí o práci, umělci jsou znepokojeni ohrožením kreativní svobody, učitelé nevědí, jak hodnotit žáky. Pro filosofa jsou LLM také zdrojem pozdvižení: generují nové texty známých filosofů, bourají poznatky o podmínkách jazykových znalostí a vyvolávají existenciální obavy o osud lidství. V přednášce zhodnotíme, nakolik jsou tyto strachy opodstatněné. Bude nás zejména zajímat, zda jazykové modely jako ChatGPT nebo BingAI nějak mění pohled na filosofické otázky, které jsou tady s námi mnoho let.

https://www.youtube.com/watch?v=8pCoUyN8T_8

Číslo 5 ještě nežije aneb Co si filosof myslí o velkých jazykových modelech a proč by to mělo zajímat i další lidi

LEKCE

Lekce se zaměřuje na vnímání jazykových modelů. Žáci budou prostřednictvím analýzy filmových ukázek a diskuse rozvíjet kritické uvažování o tom, jak technologie ovlivňují naši společnost a uvažování o nás samých. Lekce se dotýká i přínosů jazykových modelů pro filosofii. **A pozor, lekce pracuje s filmem *Blade Runner*.**

CÍLE HODINY:

- Uvědomit si rozdíly mezi fikcí a realitou v oblasti technologie a jejich dopad na společnost.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-cislo-5-jeste-nezije-aneb-co-si-filosof-mysli-o-velkych-jazykovych-modelech-proc>

Blok 2

Přednáška + lekce + starší lekce k tématu

Dr. Jan Balon: Patologie moderní společnosti. Člověk a zlo: dědičnost nebo prostředí?

PŘEDNÁŠKA

Přednáška se pokusí zodpovědět otázku, kde se bere v člověku zlo z perspektivy sociologie a sociální psychologie. Podá souhrn klasických příspěvků k tomuto tématu, od Frommovy *Anatomie lidské destruktivity* po Zimbardovy experimenty. Specificky se zaměřuje na davové chování, etiketizační teorii, teorii sociálních deviací a na vztah média, násilí a zlo. Konec bude věnován úvahám nad současnou fascinací sériovými vrahy a jinými projevy uhranutí deviantním chováním (doporučení na jinou lekci, pracovní listy jsou dole pod videem a textem).

<https://www.youtube.com/watch?v=X8DL8Ld8mMo>

Patologie moderní společnosti. Člověk a zlo: dědičnost nebo prostředí?

LEKCE

Učíte literaturu na IB a potřebujete vysvětlit žákům různé podoby zla v literárních textech? Učíte sociologii a nechcete terminologii žákům jen diktovat, spíš byste rádi, aby si k pochopení definic v rámci kontextu došli sami? Máme pro vás řešení.

Lekce propojuje literární texty s různými definicemi zla od významných myslitelů jako Erich Fromm, Sigmund Freud, Robert K. Merton, Stanley Milgram a Hannah Arendtová. Zaměří se i na sociální patologie a otázku, zda je zlo vrozené, nebo je výsledkem prostředí, ve kterém člověk žije.

CÍLE HODINY:

- Pochopit koncepty zla z perspektivy významných psychologů a sociologů.
- Schopnost analyzovat literární díla a rozpoznat různé projevy zla ve vztahu k charakterům a prostředí.
- Diskutovat otázku dědičnosti versus prostředí v kontextu vzniku zla.
- Rozvíjet kritické myšlení žáků pomocí interpretace literárních textů a propojení s teoriemi zla.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-patologie-moderni-spolecnosti-clovek-zlo-dedicnost-nebo-prostredi>

Blok 2

Přednáška + lekce + starší lekce k tématu

STARŠÍ LEKCE K TÉMATU:

Poslušnost vůči autoritě

LEKCE

Prostřednictvím aktivity si připomínáme Milgramův experiment, diskutujeme o míře poslušnosti v eticky sporných situacích, představujeme si doporučení sociálních psychologů, jak se v takových situacích zachovat. Aktivitu lze realizovat v hodinách sociální psychologie – sociální vliv (konformita a poslušnost), politologie (téma totalitní a autoritářské režimy, demokracie), sociologie.

Přikládáme také dvě kapitoly z románu **Louise de Bernières** *Válka o zadnici dona Emanuela*, kde jsou následky poslušnosti ve státě řízeném armádou zobrazeny. Lze zadat studentům jako domácí četbu.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-milgramuv-experiment-poslusnost>

Luciferův efekt

LEKCE

Aktivita pracuje se závěry Zimbardova experimentu známého jako Luciferův efekt. Pracovní list je zaměřen na analýzu TEDtalks Philipa Zimbarda. Žáci o násilí páchaném jedinci uvažují i ze situačního a systémového pohledu. PL obsahuje i návod autora experimentu, jak předcházet vzniku situačního typu zla.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-luciferuv-efekt>

Konformita

LEKCE

Aktivita představí test konformity, který provedl Solomon Asch. Aktivitu lze realizovat v rámci hodin psychologie (sociální psychologie) a mediální výchovy. Zabývá se sociálním vlivem, konformitou.

Blok 2

Přednáška + lekce + starší lekce k tématu

Přikládáme část textu ***Adios, Španělsko*** – deník zpracovaný Lenkou Reinerovou. Příběhy této knihy jsou inspirovány skutečnými zážitky československých interbrigadistů, kteří bojovali ve španělské občanské válce (1936–1939). Přiložený text je možné použít kdykoliv během, před nebo po aktivitě. Krásně zrcadlí probírané téma.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-konformita>

Blok 3

Přednáška + lekce

Dr. Hana Fořtová: Politická filosofie: spravedlnost, svoboda, rovnost

PŘEDNÁŠKA

Můžeme být svobodní i bez zákonů? Je pro svobodu nutná rovnost? Pokud ano, jaký typ rovnosti? Existuje spravedlnost i před ustavením zákonů? Jaký typ rovnosti požaduje liberální demokratický stát?

<https://www.youtube.com/watch?v=fggvHKiZffw>

Téma politické svobody nejen v myšlení novověkých filosofů

LEKCE

Žijeme ve svobodě? Co svoboda je? Tato lekce má za cíl podnítit u žáků zamyšlení nad podobou politické svobody, tak aby je nasměrovala k odpovědnosti za její uchování. Lekce vychází z přednášky **Politická filosofie: spravedlnost, svoboda, rovnost Hany Fořtové** z Filosofického ústavu AV ČR.

CÍLE HODINY:

- uvědomíme si, odkud pramení naše představa politických svobod
- budeme umět reagovat na názor, že žijeme v novodobé totalitě
- možná přijmeme větší odpovědnost za svou svobodu
- bude písnička

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-tema-politicke-svobody-nejen-v-mysleni-novovekych-filosofu>

Blok 4

Přednáška + lekce

Dr. Alena Sarkissian: K počátkům politického divadla

PŘEDNÁŠKA

Politické divadlo, tedy divadlo vyjadřující se otevřeně k aktuálním politickým otázkám a podrobující je kritice, je považováno za vynález moderní doby, prosazující se pozvolna a nabývající vlivu až ve 20. století, ať již v kritickém postoji vyjadřovaném na jevištích studiového typu nebo v podobě divadelní propagandy příslušných režimů. Tento koncept má ale mnohem hlubší kořeny, kterými se moderní divadelníci vědomě inspirovali. V přednášce si proto představíme počátky spojení divadla a politiky ve starém Řecku na případu athénské divadelní praxe 5. století a její reflexe u Platóna a Aristotela. Přednáška představí i základní podoby propojení politiky a divadla v moderní době.

<https://www.youtube.com/watch?v=iVuzFdwQxxg>

Počátky politického divadla

LEKCE

V lekci se žáci seznámí s rolí niméisis, parrésie a cenzury v počátcích politického divadla. Ničeho se nebojte, s termíny se pracuje se znalostí cílové skupiny (7.–8. třída ZŠ). Prostřednictvím komentářů dvou významných antických filosofů, Platóna a Aristotela, žáci diskutují, jaký význam mohlo mít divadlo ve starověkém Řecku a jak se vliv politického divadla promítá i do současnosti, včetně moderní kinematografie. Debata o roli umění ve společnosti, o jeho schopnosti vzdělávat i manipulovat, se vede dodnes, což činí tyto otázky stále aktuálními. Lekce vznikla na základě přednášky Dr. Aleny Sarkissian z Kabinetu pro klasická studia Filosofického ústavu AVČR, oddělení antické kultury a její recepce.

CÍLE HODINY:

- Seznámení s klíčovými pojmy niméisis, parrésie a cenzura
- Porozumění vlivu divadla ve starověkém Řecku: žáci zkoumají, jakým způsobem působilo divadlo jako prostředek vzdělávání a politické kritiky ve starověkém Řecku. Na základě textů Platóna a Aristotela analyzují názory těchto filosofů na roli umění a divadla ve společnosti.
- Diskuse o roli umění ve společnosti

Blok 4

Přednáška + lekce

- Propojení minulosti a současnosti: žáci si uvědomí historickou kontinuitu vlivu politického divadla a umění. Diskutují, jakým způsobem myšlenky z antického Řecka ovlivňují současnou politickou scénu a kulturu, včetně moderního filmového průmyslu.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-pocatky-politickeho-divadla>

Blok 5

Přednáška + lekce

Doc. Martin Nodl: Město jako odolná společnost

PŘEDNÁŠKA

Přednáška se věnuje způsobům, jakými městská společnost v dlouhodobé dějinné perspektivě reagovala na krize a katastrofy (požáry, povodně, epidemie, ekonomické krize), jak se s nimi vyrovnávala, jak je překonávala a jak je využívala k novému rozvoji.

<https://www.youtube.com/watch?v=EKMWBILTTeY>

Odolné město

LEKCE

Skupinová aktivita je inspirovaná výše uvedenou přednáškou Martina Nodla. Cílem aktivity je ukázat, že starosti našich předků a ty naše současné se nijak zásadně neliší, měla by vést k vnímavosti vůči obecnímu prostoru a způsobu, jímž je spravován včetně přijetí vlastní spoluzodpovědnosti. Lekce byla pilotována v době voleb do krajských zastupitelstev a lze se od ní odpíchnout při vysvětlování rozdílu mezi státní správou a samosprávou nebo úřednictvem a volenými zástupci a přemýšlet, kdo, co a proč platí či neplatí a kdo za co může.

CÍLE HODINY:

- **Pochopení rozdílu mezi státní správou a samosprávou:** žáci porozumí tomu, jak se liší státní správa (zastoupená úředníky jmenovanými státem) a samospráva (zastoupená volenými zástupci v obcích a krajích) a jaký je jejich vliv na život v obcích a městech.
- **Schopnost reflektovat historické a současné problémy městské správy:** žáci pochopí, že problémy a výzvy, kterým čelili naši předci v 15. století (krize, epidemie, katastrofy), jsou podobné těm, kterým čelíme dnes (ekonomické krize, pandemie, přírodní katastrofy). Budou schopni najít paralely mezi minulostí a současností.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-odolne-mesto>

Blok 6

Přednáška + lekce

Dr. Pavel Arazim: Manželství bylo vždy míněno jenom jako svazek jednoho muže a jedné ženy! O životě pravidel v čase podle Wittgensteina a Bergsona.

PŘEDNÁŠKA

Jak nás může nějaké pravidlo, morální norma nebo zákon zavazovat k nějakému jednání, např. k placení daní, nebo nás naopak odvádět od krádeže a dalších přečinů? Na základě úvah L. Wittgensteina a H. Bergsona, který historicky ovlivnil podobu Všeobecné deklarace lidských práv, si přiblížíme některé filosofické otázky, které se k pravidlům váží. U živých témat, jako je manželství pro všechny, se pak zamyslíme nad tím, nakolik se pravidla v čase mění a nakolik musejí zůstat stále stejná.

https://www.youtube.com/watch?v=5Ug_SqMiK8k

Filosof jazyka a filosof života a jejich pojetí normy

LEKCE

Lekce se zaměřuje na srovnání dvou významných filosofických přístupů k otázkám pravidel, morálních norem a jejich proměn v čase – Bergsonova dynamického pojetí morálky a Wittgensteinovy filosofie jazykových her. V kontextu aktuální debaty o manželství se žáci seznámí s tím, jakým způsobem se pravidla a normy formují a mění v průběhu času, a proč je důležité chápat jazyk i morální normy jako živé a vyvíjející se. Lekce propojuje otázky filosofie, sociologie a současné společenské debaty o manželství pro všechny. Lekce vychází z přednášky Dr. Pavla Arazima.

CÍLE HODINY:

- Pochopit Bergsonovo pojetí uzavřené a otevřené morálky a jeho vztah k měnícím se pravidlům a normám.
- Seznámit se s Wittgensteinovým konceptem jazykových her a jeho aplikací na definici manželství.
- Rozvíjet schopnost kritického myšlení a diskuze nad proměnou společenských hodnot a jejich vlivem na současné otázky, jako je manželství.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-filosof-jazyka-filosof-zivota-jejich-pojeti-normy>

Blok 7

Další zdroje

STARŠÍ BALÍČKY VE SPOLUPRÁCI S FILOSOFICKÝM ÚSTAVEM AKADEMIE VĚD ČR

Občankáři a Filosofický ústav Akademie věd ČR 1

BALÍČEK

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-obcankari-filosoficky-ustav-akademie-ved-cr>

Občankáři a Filosofický ústav Akademie věd ČR 2

BALÍČEK

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-balicek-filosoficky-ustav-akademie-ved-2>

